

Een groene kern met gouden rand

Gronings Open Access beleid en de Open Accessweek 2010

Open Access mag zich steeds meer in een warme belangstelling verheugen, en lijkt hiermee definitief verwelkomd in de Nederlandse academische wereld. NWO draagt Open Access met overtuiging uit. Dat blijkt ook uit het statement van Jos Engelen (de voorzitter van NWO) bij de opening van een symposium in de Open Access week: 'Voor de wetenschap is Open Access publiceren een dwingend business model – tegenhouden is tijd verknoeien'.

¹ www.openaccess.nl

² www.rug.nl/bibliotheek/OpenAccess/oaWeek2010

³ www.nwo.nl/nwohome.nsf/pages/NWOP_89BBXM

Ondanks dat gaat de opmars van Open Access in Nederland niet vanzelf. Open Access is ook een verandering, en veranderingen implementeren kost tijd en energie. Verschillende organisaties hebben daarom de handen ineen geslagen om Open Access in Nederland te promoten. Deze landelijke samenwerking komt goed tot uiting in de algemene website¹ voor Open Access in Nederland.

Een jaarlijks terugkerende activiteit is de (International) Open Accessweek, waarin diverse instellingen hun beste beentje voorzetten om Open Access onder de aandacht te brengen en te stimuleren.

In 2010 werd de Open Accessweek gevierd van 11 – 15 oktober. Een week die zich kenmerkte door een keur van activiteiten, verspreid over het gehele land. Ook in Groningen waren er verschillende activiteiten om Open Access onder de aandacht te brengen.² Veel aandacht trok verder het Open Access symposium van NWO op 12 oktober 2010 in de Geertekerk in Utrecht. De belangstelling voor dit evenement was groot, met circa 100 deelnemers uit het gehele land.

Open Access op de agenda

Deze belangstelling is waarschijnlijk te verklaren door de leidende en voorttrekkende rol die NWO speelt met betrekking tot Open Access in Nederland. Jos Engelen zette duidelijk de kernpunten van het beleid van NWO neer.³ NWO stimuleert onderzoekers vooral om te opteren voor de zogenoemde Golden Road, dus publiceren in wetenschappelijke Open Accesstijd-

>> enige kennis en gevoel inzake opmaak vereist. Afhankelijk van het gekozen boekformaat en de uitvoering (paperback, gebonden met opdruk of met stofomslag) levert Lulu een Word-sjabloon dat als uitgangspunt kan dienen. Binnen dit sjabloon is men geheel vrij om de bladspiegel vorm te geven en om lettertype en illustraties in te vullen.

Omdat Hemsterhuis zijn boeken in eigen beheer uitgaf – hierin volg ik hem dus – en daarbij veel zorg besteedde aan de opmaak, voelde ik mij verplicht om een opmaak te kiezen die recht doet aan zijn smaak en zijn tijd. Ik heb gekozen voor een laat achttiende-eeuwse lettertype uit de Baskerville-familie, Junicod: een scherp gestoken en slanke letter met een vrijwel verticale x-as.⁴

Het is een Open Source-letter, met een ongelooflijk volledige letterkast, bijvoorbeeld inclusief Angelsaksische tekens en alle oud-Griekse accenten. Hemsterhuis hield van ruim wit tussen de regels en ook daarin kon ik hem

volgen omdat de leesbaarheid van deze letter gediend is met veel interlinie.

Gouden toekomst

Zo ontstaat uitgeverhuis Van Sluis. Veel investeringen zijn niet nodig. Omdat tekstopmaak op een Apple beter gaat dan onder Windows, heb ik een Mac-mini gekocht. Via Open Source verkreeg ik Neo-Office als tekstverwerker (de Apple-kloon van Open Office, dat weer sterk op Word lijkt)⁵ en een volledige letterset via Junicod.

Om de vindbaarheid te vergroten, heb ik een blog over Hemsterhuis geopend.⁶ Het enige dat ontbreekt in deze publicatiewijze is een vorm van peer-review. Maar voor het overige geldt dat de digitale omgeving optimaal benut wordt en kan leiden tot een parallelle uitgave op papier. Vrijgezongen van uitgeverij en van oplagecijfers biedt het digitale tijdperk een gouden toekomst aan het klassieke boek.

Saskia Franken

schriften met een peer-reviewsysteem of Open Access boekpublicaties met peer review van wetenschappers. Motto voor de golden road: 'Als het kan, doe het dan!'

Na de opening van Jos Engelen ging Jos Dekker (lid Algemene Directie NWO) in op de huidige status van Open Access in Nederland. Benadrukt werd nog eens het principe van Open Access bij de beschikbaarstelling van resultaten van onderzoek, dat is gefinancierd met publiek geld. Dekker constateerde dat de adoptie van Open Access per wetenschapsdiscipline erg kan verschillen. Ook blijkt dat het publiceren van boeken in Open Access als complexer wordt ervaren dan het publiceren van artikelen. Wel komt dat nu ook van de grond, zoals blijkt uit het Europese project voor Open Access Publishing in humanities en social sciences: OAPEN (Open Access Publishing in European Networks)⁴.

Nieuw is volgens Dekker het initiatief om te onderzoeken of onderzoeksdata (bijvoorbeeld surveyresultaten) ook in Open Access kunnen worden aangeboden. Dit wordt echter zeer voorzichtig aangepakt, bijvoorbeeld om problemen met de interpretatie van de data te voorkomen.

Jos Dekker benadrukte tenslotte dat academische bibliotheken een cruciale rol spelen bij Open Access.

Expertise vanuit Digitale Bibliotheek Utrecht

Het woord was daarna aan Saskia Franken. Zij is manager van Igitur⁵, het Open Access platform van de Bibliotheek van de Universiteit Utrecht. De opening liet niets aan duidelijkheid te wensen over: Open Access is voor de academische bibliotheek een natuurlijke omgeving, en sluit naadloos aan bij de klassieke taak van de academische bibliotheek: het toegankelijk maken van wetenschappelijke informatie. Wat dat betreft is er weinig nieuws onder de zon; hoe dit als Open Access vorm gegeven moet worden, is echter wel nieuw.

Saskia Franken gaf een boeiend beeld van het traject dat de Universiteitsbibliotheek Utrecht had doorlopen om Igitur te ontwikkelen en te implementeren. Het traject is gestart in 2004, en gebaseerd op de Open Access policy van de Universiteit Utrecht. Franken benadrukte het belang van een dergelijke policy die een kader geeft voor activiteiten. In het traject is een bewuste keuze gemaakt voor de twee wegen (strategieën) die naar Open Access lopen. Allereerst de *Groene weg* die draait om het inzetten van repositories met het doel wetenschappelijke output beschikbaar te maken. De *Gouden weg* is de weg van het publiceren van wetenschappelijke output in Open Access journals.

De Bibliotheek faciliteert beide wegen voor de wetenschappers van de Universiteit Utrecht. Opname van materiaal in de repositories (de *Groene weg*) is verplicht, en wordt mede geregeld via Metis. De Bibliotheek ondersteunt dit proces van opname (kosteloos) voor de wetenschappers. Verder wordt de zichtbaarheid van

Jos Engelen

repositorymateriaal in de catalogus gegarandeerd. Franken noemde dit laatste aspect een belangrijk middel om Open Access zichtbaarder te maken in de gehele universiteit.

De Gouden weg bleek de hobbeligste weg, ook al om dit een kostendekkende activiteit moet zijn voor de Bibliotheek. De wetenschapper moet dus betalen en in de praktijk blijkt dit vaak een hindernis. Een tweede hindernis bleek de twijfel over de peer-reviewed status en impact van Open Access journals. De eerste drempel blijkt te overkomen door de financiering te laten lopen via een andere bron, bijvoorbeeld NWO. De tweede hobbel is te nemen door het geven van goede en objectieve informatie over Open Access journals. Ook wetenschappers (voorzichtig) laten kennismaken met het fenomeen blijkt hierbij van grote waarde.

Max Planck en belang van beleid

Na de inspirerende en leerzame bijdrage van Saskia Franken werd Chris Armbruster van het Max Planck Digital Library (MPDL) geïntroduceerd als volgende spreker. Armbruster fungeert als Research associate bij de MPDL. Dit instituut heeft haar beleid met betrekking tot Open Access vastgelegd in een policy⁶. Chris Armbruster benadrukte nogmaals het belang van een dergelijke policy. Ze geeft een raamwerk waarbinnen geopereerd kan worden. Zeker bij grote wetenschappelijke organisaties is een heldere policy een belangrijke randvoorwaarde voor de succesvolle implementatie. Een tweede randvoorwaarde die wordt genoemd is de

⁴ Oapen: www.oapen.org

⁵ Igitur: <http://www.uu.nl/university/library/nl/igitur/Pages/default.aspx>

⁶ http://www.mpd.de/services/oa_policy_de.htm?la=de

⁷ <https://www.escidoc.org/>

integratie van Open Access in de workflow van de wetenschapper. Het MPDL ondersteunt dit met software voor Open Access tijdschriften, eScidoc⁵.

MPDL heeft op dit moment diverse projecten lopen op het gebied van Open Access. Deze zijn opgezet in samenwerking met de partners van MPDL, en met nadruk bedoeld om ervaring op te doen, waarbij het experiment (met de bijbehorende mislukkingen) zeker niet wordt geschuwd.

Armbruster ging tenslotte in op trends en 'best practices' voor Open Access. Allereerst zijn boeken in Open Access een belangrijke trend. Ten tweede wordt goede infrastructuur steeds belangrijker: wetenschappers willen graag adequaat ondersteund worden bij Open Access. Het bieden van een omgeving als eScidoc bleek bij MPDL daarom een schot in de roos.

In het geval dat een organisatie zelf aan de slag wil met Open Access gelden twee raadgevingen. Ten eerste wordt aanbevolen het wiel niet zelf uit te vinden. Er is al veel ervaring met en kennis over het implementeren met Open Access: maak daar gebruik van! Kijk verder grondig naar de schaal waarop activiteiten plaats moet vinden. Wanneer deze schaal relatief klein is, ligt samenwerking (bijvoorbeeld op het gebied van infrastructuur) meer voor de hand. En dat kan ook een keuze voor samenwerking met een commerciële uitgever zijn.

Gronings Open Accessbeleid

Het symposium maakte duidelijk dat op het gebied van Open Access allerlei ontwikkelingen zijn. De Groene weg, waarbij iedereen zelf zijn artikelen kan archiveren in een repository, raakt steeds meer ingeburgerd. De beleidsmatige inzet van NWO stimuleert Open Access tijdschriften: de Gouden weg naar Open Access. Naast Open Access voor tijdschriftartikelen worden nu ook de mogelijkheden van Open Access boeken onderzocht. Breed wordt erkend

Uit *Bibliotheek in beweging*, concept Visiedocument Bibliotheek RUG 2020

Beleidskeuzes:

- De rol van de Bibliotheek bij het naar buiten brengen, beschikbaar stellen en presenteren van onderwijs- en onderzoeksoutput van de RUG zal in de komende jaren sterk toenemen. Bij onderwijsoutput kan het gaan om videocolleges en andere learning objects in Open Course Ware. De Bibliotheek ondersteunt door middel van haar repository het Open Access beschikbaar stellen van onderzoekspublicaties. Ook voorziet de Bibliotheek een rol bij het beschikbaar stellen van verrijkte publicaties met figuren, video's en datasets in haar repository.
- De Bibliotheek RUG zal zich inzetten om het Open Access beschikbaar stellen van onderzoek- en onderwijsmaterialen te versnellen en te bevorderen. Met bijzondere aandacht voor het publiceren in high impact Open Access-tijdschriften.
- De Bibliotheek schrijft een voorstel aan het College van Bestuur om een RUG Open Accessfonds in te stellen ter verhoging van het aantal RUG-publicaties in high impact Open Access-tijdschriften.

Groningen. Wat is momenteel de situatie met betrekking tot Open Access bij de Bibliotheek Rijksuniversiteit Groningen? En wat gaat er in de toekomst nog op dit terrein gebeuren?

Rond de tijd van de Open Access week, in het najaar van 2010, werkte de bibliotheek samen met gebruikers aan een toekomstvisie voor de bibliotheek in 2020. Het ondersteunen van de omslag naar Open Access is nu duidelijk als taak van de bibliotheek vastgelegd. Het conceptvisiedocument voorziet dat de dienstverlening van de bibliotheek zich zal richten op twee taken: het beschikbaar stellen van informatie van buiten aan de universitaire gemeenschap binnen de RUG en het beschikbaar stellen en presenteren van onderwijs- en onderzoeksoutput van de RUG aan de buitenwereld. Voorzien wordt dat het aantal Open Access-tijdschriften de komende tien jaar sterk zal toenemen. In een aantal vakgebieden zal Open Access het dominante tijdschriftmodel zijn. De Bibliotheek biedt actieve ondersteuning bij het opzetten en runnen van OJS tijdschriften (Open Journal Systems (OJS) is software voor papierloze Open Access tijdschriften). De Bibliotheek zal haar ondersteunende rol op het gebied van advisering en coaching verder uitbouwen. Verschillende beleidskeuzes markeren het pad naar Open Access (zie kader).

Wijsgeren zeggen dat de weg ontstaat, als je haar inslaat. Zo tekent zich een lokaal Gronings Open Access beleid af. Met een knipooog naar het Gronings volkslied kan dat getypeerd worden als: een groene kern met gouden rand.

dat academische bibliotheken zich sterk maken als draaipunt van Open Access in hun eigen organisatie. Daarbij werd op het symposium meerdere malen genoemd dat het belangrijk is om ook lokaal beleid te formuleren.

Dit laatste brengt ons terug van Utrecht naar

Wordt vervolgd

- **Opinie:** Dr. P.B. de Laat, 'Academische publicaties moeten vrij toegankelijk zijn.' www.rug.nl/corporate/nieuws/opinie/2010/Opinie35_2010
- **Open Access bij de Bibliotheek RUG:** www.rug.nl/bibliotheek/openaccess